

Renmarkskommittén
N 2021:02

PM 12 – Anteckningar från möten med jägarförbunden

Innehåll

Svenska Jägareförbundet	2
Jägarnas Riksförbund	8
Föreningen Sveriges Jägare	12

Svenska Jägareförbundet

Kommitténs sekretariat uppfattade att deltagarna från Svenska Jägareförbundet framförde bland annat följande.

Om Jägareförbundet och organisationens vision

Svenska jägareförbundet är en medlemsorganisation men har också ett uppdrag från det allmänna att sköta delar av jakt- och viltvården i Sverige.

Jägareförbundets vision är att fjälljakten ska vara tillgänglig för alla på lika villkor – med respekt för den privata äganderätten och andra intressens nyttjanderätter samt med iakttagande av god jaktförvaltning.

Om jaktens betydelse och ökade spänningar i lokalsamhället

Jakttraditionen i norr sträcker sig långt tillbaka i tiden. Historiskt var fjälljakten fri, det vill säga en del av var mans rätt, och den utgjorde tillsammans med fisket en viktig del av försörjningen.

Naturintresset och intresset för jakt och fiske förenar alltså människor som bor i norra Sverige. Även för dem som överväger att flytta norröver är det i många fall närheten till naturen som lockar. Om man vill få fler människor att flytta till norra Sverige och bemanna den brist som finns inom exempelvis vård och omsorg, är det avgörande att tillgången till naturlivet bibehålls. Utan möjligheter att erbjuda en rik fritid kommer norra Sveriges rekryteringsbehov inte att kunna uppfyllas.

En grundförutsättning är att ortsbefolkningen inte stängs ute från fjällvärlden. När vissa möjligheter att nyttja naturen förbehålls renägande same/samebymedlemmar skapar det spänningar i det lokala samhället. Spänningar finns framför allt mellan samebymedlemmar och de som står utanför samebyarna (samer och övriga).

Ett tydligt exempel på hur det kan fungera i praktiken är på en arbetsplats som LKAB, när det inom ett och samma arbetslag finns kollegor som lever under liknande förutsättningar, men med den skillnaden att en är samebymedlem och äger ett fåtal renar. Det ger denna kollega tillgång till fjällvärlden på ett helt annat sätt än övriga i arbetslaget, med möjlighet till fritidshus i fjällen och rätt till jakt och fiske. Sådant skapar frustration bland kollegor som inte äger renar – samer såväl som icke-samer – och som

därmed inte har samma rättigheter. För många är det då svårt att dra en annan slutsats än att man inte är lika inför lagen.

Samma sak gäller när aktörer inom besöksnäringar eller privatpersoner vill bygga en stuga - riksintresset rennärning går före och ansökan avslås regelmässigt. Samtidigt ser man att fler och fler samiska fritidsbyar byggs och nyttjas, till exempel för uthyrning.

Tonen och stämningen i lokalsamhället upplevs ha hårdnat de senaste åren, inte minst efter Girjasdomen. Tidigare var kontakterna mellan samebymedlemmar och andra ortsbor relativt goda, men framförallt den yngre generationen samebymedlemmar har på senare tid flyttat fram sina positioner. Som icke renägande ortsbos kan man numera ifrågasättas av samebymedlemmar när man rör sig i området – för att jaga eller rent allmänt utöva sin allemansrätt. Att mötas av ett ifrågasättande vad man ens har där att göra smärtar på djupet för den som haft sin släkt i området i generationer. Det har också förekommit incidenter som har drabbat företag inom turismnäringen.

Om avlysningar och samebymedlemmars älgjakt

Det är besvärande att länsstyrelsernas praxis vid avlysningar skiljer sig mellan länen. I Jämtland avlyser länsstyrelsen till exempel för samebyarnas älgjakt, eftersom jakten ses som en del i renskötseln. Sådan avlysning förekommer dock inte i Västerbotten och Norrbotten.

Skillnaderna i praxis har varit tydliga en längre tid. Ett tidigare exempel rör när det framgick av Jordbruksverkets föreskrifter att avlysning för att förhindra störningar i renskötseln kunde medges för högst 14 dagar per år och område (SJFS 1993:95 5§, begränsningen till 14 dagar togs bort 1998). I Jämtland användes då i regel samtliga 14 dagar till avlysning för älgjakt, medan avlysningarna i Norrbotten och Västerbotten användes för renskötselsituationer i snävare bemärkelse.

En annan skillnad i praxis mellan länen när det gäller samebyarnas älgjakt är synen på rätten att ta med sig utomstående jägare. I Jämtland kan samebyn anmäla vilka ”jaktgäster” som ska delta vid älgjakten och länsstyrelsen utfärdar då jakträttsbevis för dessa. I Västerbotten får samebyarna ha med sig ett fritt antal ”medhjälpare” vid älgjakten. I Norrbotten menar

länsstyrelsen att en sådan verksamhet inte har stöd i lagen och medger inte detta.

Att länsstyrelserna tolkar och tillämpar bestämmelser på olika sätt gör det också svårare för enskilda jägare att förstå och kunna acceptera de många avlysningar som sker. Jordbruksverket borde, i egenskap av tillsynsmyndighet, kunna bistå och vägleda länsstyrelserna i stället för att som nu vara passiva i dessa frågor. Som jämförelse med länsstyrelsernas hantering kan de statliga skogsbolagen nämnas. När skogsbolagen upplåter jakt månar de om att småviltjakt och älgjakt ska kunna bedrivas jämsides.

När det gäller samebyarnas begäran om avlysningar så förekommer det att samebyar begär avlysning av småviltsjakt, samtidigt som de själva ger jakträtt till särskilt inbjudna utomstående jägare. Det uppfattas då som att avlysningen begärs av annat skäl än för att freda den egna älgjakten, vilket väcker starka känslor hos jägare som har fått sin egen jakt avlyst.

Avlysningar som grundas på begäran av andra skäl än för älgjakt är också många. Det upplevs dessutom som känsligt att ifrågasätta skälen för en avlysning. När det någon gång görs, kan det skapa skarpa reaktioner. Ett sådant exempel rör en SVT-dokumentär då representanter för förbundet tillsammans med en reporter flög med helikopter över ett avlyst område. Syftet var inte att påvisa att samebyn for med osanning om var renhjorden befann sig, utan om att öppet undersöka grunden för länsstyrelsens avlysning. Det finns också flera exempel på när personer rört sig i avlysta områden utan att några renar samtidigt har befunnit sig där. Länsstyrelsens begränsade resurser för tillsyn är i det sammanhanget mycket besvärande.

Det ska samtidigt poängteras att relationerna mellan jägare och samebyar ser olika ut på olika platser. Inom vissa samebyar är dialogen god och samexistensen välfungerande.

För att förbättra kommunikationen mellan jaktlag och renskötare borde NatureIT kunna användas i större omfattning, till exempel för att informera om när och var drivningar och samlingar av ren ska genomföras. Ingen jägare vill befinna sig inom ett sådant område avsiktligt, eftersom drivningen av ren skrämmer bort viltet.

Tillsammans med Länsstyrelsen i Jämtlands län har Jägareförbundet Mittnorrland utarbetat ett förslag på hur myndigheten kan förbättra sitt

arbete med avlysningar. Länsstyrelsen upplevs ha försökt gå förbundet till mötes genom att ta fram en policy för avlysningarna.

Jägareförbundet arbetar nu med att granska de cirka 30 avlysningar som har skett sedan policyn togs fram och planerar att sedan ha ett uppföljande möte med länsstyrelsen. Man hoppas att då också kunna träffa även de berörda samebyarna.

När det gäller älgjakten kan slutligen påtalas att samebyarnas älgjakt är en förhållandevis sen företeelse. De älgar som fålls av samebymedlemmar går i huvudsak till försäljning. Av den anledningen fick älgjakten en ekonomisk betydelse för samebyarna först när tillgång till transport med framförallt helikopter, men även sjöflyg, blev vanlig i fjällområdet.

Om jakt med hund

Generellt sett uppstår inte särskilt många problem med jakthundar i förhållande till renskötseln. När problem uppstår handlar det ofta om älghundar, eftersom fågelhundar normalt sett inte har samma intresse av att förfölja klövvilt.

När det gäller användning av hund i områden där det finns ren ger länsstyrelserna inte dispens för att vid jakt använda löslöpande hund, men beviljande av jaktkort i sådana områden får underförstått uppfattas som beslut om undantag från koppeltvång. Samtidigt finns tydliga hänsynsregler vid jakt med hund och länsstyrelserna fastställer dessutom årligen särskilda villkor för jakten.

I mitten av 1990-talet fanns möjlighet att i särskilda testhägn och med utbildad personal testa (enligt norsk modell) om hundar hade intresse för ren och om så kunde elhalsband användas för att få hunden att tappa intresse för ren. För det mesta fungerade metoden väl. Idag är denna typ av verksamhet inte tillåten i Sverige.

En sameby, Sattajärvi, har erbjudit jägare att komma med sina hundar för att kontrollera att hundarna är så kallat ren-rena, det vill säga inte jagar ren. Samebyns initiativ har varit uppskattat från jägarhåll. Inte minst uppskattas själva gesten och viljan att samarbeta.

Om reaktioner efter Girjasdomen

Utgången i Girjas målet har i mycket hög utsträckning varit beroende av parternas processföring. Domens prejudikatvärde i förhållande till andra områden är enligt Jägareförbundets uppfattning mycket begränsat. Det följer av att förhållandena i Girjas sameby är mycket speciella i jämförelse med andra samebyar, vilket också var skälet till att detta område valdes av Svenska Samers Riksförbund (SSR) som ett pilotmål för process.

Girjasdomen har orsakat starka reaktioner i lokalsamhället. Oron över vad som kommer att hända med fjälljakten är stor.

När Girjas sameby skulle upplåta jakt efter domen upplåts jakt endast till folkbokförda inom Norrbottens län och för dessa sköts premiären för ripjakten upp två veckor. Skälet till att endast ett fåtal jaktkort löstes när premiären väl inföll utgjorde förmodligen en reaktion från lokalbefolkningens sida – ett slags protest. Man jagade helt enkelt ripa på annat håll. Det visar också hur känslig och principiell frågan är.

Även om upplåtelser av småviltsjakt och fiske skulle hanteras på ett bra sätt av samebyarna så finns principiella invändningar. Det handlar i grunden om en likhet inför lagen och om en jämlik tillgång till det svenska fjällområdet.

Om direktiven och möjliga vägar framåt

Direktiven upplevs vara ensidigt skrivna till förmån för renskötande samers intressen. Lokalbefolkningens intressen behöver också beaktas, vilket gäller såväl samer utanför samebyarna som befolkningen i övrigt. Dessutom finns andra intressen som behöver beaktas, såsom turismnäringen och näringslivet i stort. Direktiven borde lyfta även dessa intressen.

Jägareförbundet anser det vara fel att inleda utredningen med att på mycket kort tid fastställa inom vilka områden som samebyar ska ges ensamrätt till jakten på statens marker. Oavsett om det sägs att detta ska vara ett provisorium så är risken stor att det kommer att ytterligare begränsa den fortsatta utredningen. Enligt Jägareförbundets mening borde istället utredningen inledas med att söka efter nödvändiga fakta/nyckeltal som kommer att vara nödvändiga för ett gott och rättssäkert utfall av utredningen. En sådan sak borde vara att fastställa ”vem är same?”, en grund som i dag inte är klarlagd. Vidare borde hänsyn tas till vad som lades fast i Högsta domstolens dom, nämligen att det kan finnas andra

rättighetsinnehavare och inte minst att förhållandena inom Girjas sameby är unika och inte direkt jämförbara med någon annan sameby. Frågan om en eventuell ensamrätt till jakt och fiske borde enligt Jägareförbundets mening hanteras i utredningens slutskede. Vidare borde, när detta behandlas, avgöras om det finns en ensamrätt för det samiska folket och/eller andra intressenter, inte om det finns en ensamrätt för samebyarnas medlemmar.

Den lösning som utredningen kommer fram till beträffande jakt och fiske behöver grundas på en rimlig avvägning mellan olika intressen. Lösningen får inte vara generell utan måste vara specifik för varje enskilt område/sameby i och med att det råder en så stor variation mellan förhållandena inom de olika områdena.

Avslutningsvis kvarstår dock Jägareförbundet vid att småviltjakten på de aktuella områdena, statens marker i fjällområdet, bör vara tillgängliga till rimliga priser för alla boende i Sverige. När det gäller särbehandling av olika jägarkategorier är det rimligt att boende i närområdet kan ha förtur och kunna jaga till en lägre kostnad. På samma grund anser Jägareförbundet att älgjakten inom dessa områden bör förbehållas samebymedlemmar och övriga fast boende inom berörd fjällkommun.

Ett stort antal utredningar har genomförts med syfte att finna en lösning på denna fråga – ingen kan sägas ha lyckats. En av orsakerna kan ha varit att man sökt samförståndslösningar vilket mest troligt inte är möjligt. I stället kommer det att krävas ett politiskt ställningstagande om hur frågan på bästa sätt ska lösas för alla parter, inklusive svenska staten.

Deltagarna från Svenska Jägareförbundet har fått ta del av anteckningarna och har getts möjlighet att komma med synpunkter på innehållet.

Jägarnas Riksförbund

Kommitténs sekretariat uppfattade att deltagarna från Jägarnas Riksförbund framförde bland annat följande.

Om Jägarnas Riksförbund

Jägarnas Riksförbund är en ideell medlemsorganisation med anslutna avdelningar över hela landet. För närvarande har förbundet ca 38 000 medlemmar. Bland medlemmarna finns även renskötare.

Förbundet grundades med förutsättningen att alla markägare, stora som små, ska ha rätt till meningsfull älgjakt på sin egen mark. Den grundtanken finns kvar än i dag, även om utgångspunkterna med tiden har utvidgats och utvecklats. Riksförbundets grund är ansvarstagande, frivillighet och samverkan mellan jägare.

Jägarnas Riksförbund har representerat med en expert i flera utredningar och anser att man bör ha sådan representation även i denna utredning.

Om jaktens betydelse och utredningens upplägg

De frågeställningar som utredningen har att titta på är av oerhört känslig karaktär och borde egentligen ha fått sin lösning för mer än 100 år sedan. Skälen till att så inte har skett är politiska. Blir det inte rätt nu så kan det också leda till stora konflikter.

En farhåga som finns inom jägarkollektivet är att byarna ska komma att diskriminera Ortsbefolkningen för att i stället behålla jakten och fisket för sina medlemmar. Skulle det bli verklighet kommer det att leda till stort missnöje inom Ortsbefolkningen och ge upphov till konflikter. Redan i dag finns exempel på hur en eskalerad situation har tagit som yttersta uttryck att renar medvetet har körts på eller skjutits. Sådana konfliktuttryck måste motverkas men kan också förebyggas genom dialog.

Nyckeln finns i att människor lokalt får ta, eller för den delen tvingas att ta, ansvar. I det hänseendet kan konstateras att Ortsbor i dagsläget har en svagare rätt till jakt än samer. Ortsbor har också förlitat sig på svenska staten för att kunna jaga och fiska. Samtidigt finns samer som vill ägna sig specifikt åt renskötseln och inte framförallt vill åt jakten. En professionell och mogen hantering mellan Ortsbor och samebyar är lösningen. I dag finns ingen etablerad sådan konstruktion.

I den senare delen av utredningens arbete kommer samebyarnas organisation naturligtvis att bli väldigt viktig. Det vore bra med en jämförelse med Norge och Finland, både avseende organisation och rennäringsrättens innehåll, för att så långt som möjligt skapa en likvärdighet inom Sápmi.

Om förvaltningen av vilt

I dag har svensk viltförvaltning ingen enhetlig styrning. De 21 länsstyrelserna är självständiga regionala viltmyndigheter och inte underställda den nationella viltmyndigheten, Naturvårdsverket. De regionala avvägningarna som varje länsstyrelse genomför resulterar i olika regelverk för genomförande av viltförvaltningen (och rennäringslagstiftningen). En rimlig utgångspunkt är en reglering med tydligt ansvar för förvaltningen. Det behövs också en nationell myndighet med ett övergripande ansvar. Ett alternativ skulle också kunna vara en tvingande sammanslutning för viltförvaltningen i området, något som Jägarnas Riksförbund inte anser främjar en positiv utveckling.

Ytterligare en komponent kan vara att lägga en samrådsskyldighet på rättighetsinnehavarna. Med rättigheter följer ansvar. Finnmarkseiendomen, som äger i norska statens ställe, land och vatten samt naturresurser i Finnmarks fylke, är ett intressant exempel på konstruktion som skapades för att lösa rättighetsfrågorna i nordligaste Norge, där statens ägande inte var tydlig. Norge har inte samma rättstradition som Sverige, men i nordligaste Norge har historiskt statens rådighet varit mer likt den svenska och det är ett sätt där konflikt kring rådighet över naturresurser fått en politisk lösning i vår närhet där både rättighet och ansvar hanteras.

Särskilt om älgförvaltningen

Älgförvaltning är inte lätt att genomföra och nuvarande älgförvaltning har endast i liten grad införts på statens mark ovan odlingsgränsen. Det är få älgskötselområden som har bildats, trots att staten är markägare, och älgskötselområden utpekas som föredraget sätt i älgförvaltningen. I praktiken är det betydande brister i älgobservationer och inrapporterade uppgifter om antal skjutna älgar från området. Det finns också ett intresse i att uppå de kvoter man har tilldelats, eftersom tilldelningen annars kan minska till nästa år. Detta gör att det förekommer att uppgifter lämnas till länsstyrelsen om att hela tilldelningen av älg har skjutits, även om så inte varit fallet. Konsekvensen blir att älg som skulle ha skjutits vandrar ner i skogsland öster

om fjällområdet och orsakar vinterbetesskador på tallungskogarna och trafikolyckor.

Om dubbelregistrering av älg

Dubbelregistreringen av älgjakt måste lösas på privatägd mark ovan odlingsgränsen. Det går inte att ha en situation där två jaktlag kan befinna sig samtidigt på samma marker. Det gäller både ur ett säkerhetsperspektiv och i förhållande till tilldelningen.

Dubbelregistreringen är en återkommande konflikthärd. För att hindra konkurrerande jakt förekommer det också att renar flyttas till jaktmarkerna, vilket öppnar även för att skjuta jakthundar som påträffas för nära renhjorden. Därtill orsakar dubbelregistreringen en tydlig konkurrens kring tilldelningen, vilket kan väcka en underliggande avundsjuka avseende vem som i slutändan tar älgarna.

Går det att lösa dubbelregistreringen kan det vara en nyckel för att lösa andra frågor för utredningen. Jakträtten på privatägd mark tillhör markägaren. I utredningens totala arbete behöver alla orsbor/fastighetsägare bli hörda och sedda – utredningen kommer inte att kunna lösa frågorna om en part upplevs gynnas.

Om rovdjur

Alla vill bestämma över rovdjursförvaltningen. Trots avskjutning så fortsätter rovdjuren att öka. En lösning kan vara att hitta en lokal samarbetsmodell kring rovdjursförvaltning med faktisk rådighet.

Om fisket

Med rättigheter följer skyldigheter. Den som har rätten att upplåta fisket måste också ta hand om förvaltningen och säkerställa fungerande naturresursbruk för både fisk och människor. Vad gäller de rödingsjöar som finns i dag så riskerar klimatförändringen med höjda vattentemperaturer att leda till att rödingen, som är kallvattens fisk, får försämrade levnadsvillkor och riskerar att försvinna. Det kan kräva särskilda åtgärder.

Om Girjasdomen

När det särskilt gäller Girjasdomen så behöver beaktas att förhållandena i Girjas sameby är speciella. Områdena är i princip ödeland, vilket innebär en

avsevärd skillnad gentemot t.ex. förhållandena i Västerbotten, där det finns helt andra intressen att ta hänsyn till.

Om arbetet framåt

För att hitta en lösning för jakten och fisket behövs att folk lokalt tvingas att börja ta ansvar. Det behövs hittas en teknik för en bra samtalsstruktur. Jägarnas Riksförbund och Svenska Samers Riksförbund (SSR) har t.ex. lyckats etablera ett gott samtalsklimat, även om det uppkommer diskussioner om vilken rätt som är störst, äganderätten eller renskötseln.

Deltagarna från Jägarnas Riksförbund har fått ta del av anteckningarna och har getts möjlighet att komma med synpunkter på innehållet.

Föreningen Sveriges Jägare

Kommitténs sekretariat uppfattade att deltagarna från Föreningen Sveriges Jägare framförde bland annat följande.

Om Föreningen Sveriges Jägare

Föreningen Sveriges Jägare är en nybildad förening som arbetar för jakten och jägarens framtid. Det är en intresseorganisation som finansieras av medlemsavgifter och inte av statliga bidrag. De konkurrerar inte med andra jaktorganisationer utan arbetar för samma övergripande mål. I dag har föreningen ca 2 200 medlemmar.

Om jaktens betydelse

Svenska jägare som har jaktkort ska kunna bedriva jakt och fiske. Om jakten och fisket inskränks för vissa på grund av utgången i Girjasmålet så kommer det att leda till stora konflikter. Det är en farlig väg att gå att förfördela vissa grupper, som till exempel lokalbefolkningen. Tillgängligheten till fjällen är viktigt. Om svenska medborgare inte tillåts att nyttja fjällvärlden så kommer flera näringar tvingas stängas ned. Det måste gå att hitta en långsiktig lösning. Det är viktigt att det finns ett bra regelverk.

Om avlysningar och samebymedlemmarnas älgjakt

I dag handlar samebyarnas jakt knappast om en jakt för husbehov i samband med att man flyttar renarna.

När det gäller älgjakten innehåller den mer av förvaltning av viltstammen än när det gäller annan jakt och fiske.

Det måste finnas en tydlig reglering för avlysningar. Länsstyrelserna tolkar och tillämpar i dagsläget bestämmelserna på olika sätt. Det behövs en transparens om grunderna för avlysning gentemot jägarna. Det leder annars till en misstro mot samer om att avlysningar sker på godtyckliga grunder. Det är oerhört viktigt att det finns klara och tydliga regler och en likvärdig tillämpning.

Om arbetet framåt

Om jakten skulle begränsas eller stängas av i vissa områden skulle det vara en katastrof. Flera samebyar kommer dessutom inte att klara av att administrera jaktkort. Det måste därför föras en dialog kring framtiden. Ett

alternativ skulle kunna vara att införa ett särskilt samiskt jaktkort på dessa marker vid sidan av det statliga jaktkortet där intäkterna för upplåtelseerna går till samebyarna.

Deltagarna från Föreningen Sveriges Jägare har fått ta del av anteckningarna och har getts möjlighet att komma med synpunkter på innehållet.